

GH. PLATON

Mihail Kogălniceanu a fost una din acele personalități ale istoriei pe care poporul român le-a scos la lumină într-o epocă eroică din frământata sa existență, când s-a plămădit națiunea română, când s-au așezat temeliile statului național și s-au fixat datele fundamentale ale culturii noastre originale. A fost una din acele naturi alese, spunea cu adevăr Xenopol, „ce greu încap cîte două alături în un veac; pentru care timpul cît l-a trăit a fost prea scurt și spațiul în care i-a fost învoit să se miște prea neîncăpător spre a dezvolta uriașa putere a concepțiunilor, cugetărilor și năzuințelor lui”; acesta e adevărul; dar, atît cît i-a îngăduit destinul lui de om, Kogălniceanu a izbutit, totuși, sub interferența tragică a condiției sale existențiale, să fie de față la marile acte ale istoriei noastre, fiind, în fiecare moment al activității sale, unul din factorii prin care s-a înfiripat și s-a menținut, trează, conștiința unității și solidarității întregului popor.

Coborîtor al unor boieri moldoveni, răzeși la obîrșie, M. Kogălniceanu, născut la Iași, la 6 septembrie 1817, a primit în sine moștenirea unor însușiri de preț: inteligență și energie prin tată, sensibilitate și bunătate prin mamă. Experiențele sale fundamentale, acele făcute de oricine în anii copilăriei și care aștern temelie oricărei întocmiri umane, s-au produs în Moldova. Kogălniceanu este un fiu al Moldovei, deși opera sa s-a hotărit și a găsit ecou în întreaga universalitate românească. Zarea cea mai întinsă nu poate fi însă privită decît dintr-un punct al lumii și copacul cu cea mai gigantică podoabă de ramuri și frunze a avut nevoie de firele subțiri ale unei rădăcini.

Rădăcinile lui Kogălniceanu descind adînc în pămîntul, istoria și peisajul Moldovei. Copil fiind, cunoaște din ce în ce mai bine leagănul nașterii sale și ajunge la înțelegerea și iubirea oamenilor țării. Foarte devreme, vine în contact cu snoavele, poveștile, cîntecele și doinele haiducești, a căror valoare istorică și neasemuită frumusețe va ști să le prețuiască mai tîrziu. Tot în acești întîi ani ai vieții află despre trecutul glorios al poporului și se pătrunde de dragoste pentru istoria românilor de pretutindeni, vibrînd la cuvintele pline de evlavie cu ca-

re dascălul său, cărturarul Gherman Vida, îi vorbea despre jertfa vieții lui Gheorghe Șincai. Descoperă, prin tovarășii săi de joacă, și adîncurile vieții de la țară, suferințele „robilor negri și ale șerbilor albi”, formîndu-și, de pe acum, un sentiment al diferenței între bogat și sărac, al opoziției dintre sat și oraș. În aceste împrejurări, se clădește în sufletul viitorului istoric, om politic și scriitor, imaginea poporului român, a truditorului pămîntului, făuritorul limbii și al tuturor formelor expresiei artistice. Vitregia arătată țaranului de către asupritorii lui va determina, mai târziu, și actul de opțiune și angajare a militantului social și politic.

În Franța și Germania, unde-și face studiile, Kogălniceanu respiră aerul revoluționar al unei Europe angajate în mari frămîntări sociale. Ascultă cursurile unor vestiți învățați, istorici și geografi, leagă prietenii cu reprezentanți de frunte ai vieții politice și culturale, descoperă că „adevărată civilizație constă în dragostea față de patrie și de aproapele tău” și își îmbogățește mintea și sufletul cu „acele idei de libertate, și acea credință înflăcărată într-un viitor mai bun care au făcut, va mărturisi el mai târziu, forța și mîntuirea mea în toate persecuțiile mele”.

Insuflețit de o fierbinte și statornică dragoste pentru țara sa, pe care n-ar fi schimbat-o „pentru întîiul tron din lume”, Kogălniceanu scrie, în străinătate fiind, mai multe lucrări în limba germană și franceză, cu gîndul de a atrage atenția puterilor apusene asupra țărilor române, asupra unui popor cu origine nobilă și individualitate națională distinctă.

Prima lucrare istorică de amploare, **Histoire de la Valachie, de la Moldavie et de valaques transdanubiens**, apărută în 1837, sugestivă prin însuși titlul ei, era chemată să demonstreze, Europei, drepturile la viață proprie a poporului român. Era chemată să pună în lumină și concepția nouă, modernă a autorului ei, care se arăta convins că istoria nu poate fi limitată la biografia stăpînitorilor, ci la înfățișarea în adevărul lor, a vieții, ideilor, simțămîntelor, cîntecelor, gloriei a ființei întregi a poporului, făuritorul bunurilor materiale și spirituale „izvorul tuturor mișcărilor și isprăvilor”. Astfel concepută, istoria trebuia să devină un instrument în dezvoltarea conștiinței naționale, și în realizarea unor înalte idealuri: libertate națională, eliberare socială și unirea tuturor românilor. **Arhiva Românească**, publicație cu caracter istoric, editată de el, în 1841, vorbea în numele națiunii române și se adresa acesteia, cerînd ca „istoria românească mai ales să ne fie cartea de căpetenie, să ne fie paladiul naționalității noastre”.

Ideea, rămasă stăruitoare în toată activitatea sa de istoric și om politic, este reafirmată, cu și mai multă tărie, în celebrul cuvînt, din 1843, rostit la deschiderea cursului de istorie națională, de la Academia Mihăileană. Una din cele mai îndrăznețe pagini de gîndire socială și politică a epocii, adevărat manifest al mișcării naționale române, textul pune în lumină credința nestrămutată în funcția socială, educativă a istoriei, adevărată „Magister vitae et gentium” chemată în rostul ei multifuncțional, să deștepte „un duh de unire mai de aproape între toate ramurile neamului românesc și un interes mai viu pentru nație și patrie”.

Acestor comandamente trebuia să răspundă și literatura. O literatură națională, democratică și militantă, cu substanța împrumutată realității nemijlocite, vibrație a conștiinței artistului în fața marilor probleme ale contemporaneității.

În programul revistei **Dacia literară**, apărută la Iași, în 1840, cea dintâi revistă literară de mare prestigiu, Kogălniceanu formulează, cu clarviziunea luptătorului și cu priceperea omului de gust, principiile directe ale unei largi mișcări care a dus la întemeierea unei literaturi naționale, pe baze istorice și populare, cuprinzând tot spațiul vechii Dacii. Moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, „fiește care cu ideile sale, cu limba sa, cu chipul său”, scriu studii teoretice, beletristice, articole politice și culturale, afirmând, dincolo de prejudecățile raționaliste, necesitatea patriotică a eforturilor comune pentru realizarea țelului revistei — acela al culturii noastre întregi, „o limbă și o literatură comună pentru toți românii”. Prin activitatea lor, se formează acea conștiință colectivă, națională, care s-a adăugat la comunitatea de limbă, de teritoriu și de viață economică pentru a forma națiunea română.

Activitatea de istoric și de îndrumător cultural și literar este, în toată această vreme, o prefață a activității politice, care dobândește prin cea dintâi contur și substanță. Este și o încununare a ei. Kogălniceanu, mai mult decît oricare din contemporanii săi, s-a dovedit în stare să scrie și să facă istoria la înălțimea trebuințelor veacului său.

Muncii pentru pregătirea spiritelor în vederea realizării revoluției patruzeciopiste, se dăruiește cu abnegație și patos. Stabilește contacte strînse cu *Frăția* munteană, al cărei conducător era N. Bălcescu și cu revoluționarii de peste Carpați. Formulează convingător și îndrăzneț **Dorințele partidei naționale în Moldova**, unul dintre cele mai înaintate programe ale revoluției, făcîndu-se expresia tendințelor generale de independență și de unitate națională. Cere eliberarea și împrăștierea țăranilor, deoarece „puterea și fericirea unui stat se află în puterea și fericirea mulțimii, adică a nației”. Ajunge la o înaltă formulare a nedreptății sociale, considerînd că nu este „omenesc [...] ca un popor întreg să-și jertfească viața în folosul unora” și cheamă la fărîmarea, prin concursul tuturor, a „visului de mult visat”, Unirea, apreciată drept „cheia bolții fără care s-ar prăbuși tot edificiul național”. Sînt, toate aceste declarații, mărturia unei largi viziuni pe care istoricul o are față de interdependența și condiționarea reciprocă a problemelor fundamentale pe care revoluția de la 1848 avea sarcina să le rezolve. Înțelegerea aceasta largă și profund științifică îl va călăuzi și în activitatea consacrată, după 1848, luptei pentru înfăptuirea statului național român.

În fruntea curentului democratic al forțelor progresiste, care militau pentru realizarea unității, Kogălniceanu ajunge la concluzia că unitatea națională reprezintă doar o etapă în marea operă de transformare socială, de înlocuire a unei vechi și „pocite” societăți cu alta nouă, dreaptă. Impus de întreaga dezvoltare a poporului român, actul unirii, departe de a fi o simplă uniune teritorială, trebuia să fie însoțită, în chip obligatoriu, de transformări interne corespunzătoare dezvoltării.

tării istorice și aspirațiilor poporului român. Acestui program îi va da el însuși viață, împreună cu Al. I. Cuza, după 1859.

În fruntea mișcării unioniste din Moldova, Kogălniceanu îi limpezeste, prin vorbe și faptele sale, rosturile și o încurajează în năzuințele ei. Este unul din inițiatorii Comitetului Central al Unirii, editează ziare unioniste, ține discursuri inflăcărâte în Adunarea ad-hoc, făcându-se, în toate împrejurările, purtătorul de cuvânt al intereselor generale ale poporului. Pe dușmanii unirii îi judecă aspru pentru lipsa lor de patriotism. „Unirea, se adresează el aceluia care votaseră împotriva actului, este pentru țară și d-voastră nu voțiți nici țară, nici nație”. Și în continuare, reliefind mișcarea de masă care dădea consistență și legitimitate Unirea, adăuga: „Inima poporului nu înșală niciodată. Să ascultăm, fraților, inima poporului nostru, să ascultăm glasul și interesul nației noastre care ne strigă neîncetat Unire și Unire”. Rolul poporului în făurirea propriului său destin este, încă odată, afirmat. Recunoașterea acestui adevăr fundamental o va face, nu peste mult, în fața posterității și a istoriei: „Unirea este actul energic al întregii națiuni române... Unirea națiunea a făcut-o”.

Actul politic de la 24 ianuarie, care a adus înălțarea pe tron a lui Al. I. Cuza și prin el, a însăși naționalității române, este desăvârșit și legitimat prin reforme care au pus bazele României moderne. De fiecare în parte este legat numele lui Kogălniceanu. De secularizarea averilor mănăstirești, de legea rurală, de cea electorală. Marea lui dragoste de Țară nu numai că i-a arătat teoretic, și în această împrejurare, măsurile care trebuiau luate spre ridicarea nivelului material, politic și cultural al poporului, dar i-a dat și puterea sufletească necesară pentru a decide și a pune în practică acele măsuri, luplind împotriva unei opoziții îndârjite și asumându-și riscurile unei asemenea acțiuni. Dușmanii politici l-au înfierat cu epitetul de „omul de la 2 mai” care a rămas, însă, în posteritate ca emblemă unificatoare, în al cărei câmp semantic se adună toate titlurile nobile pe care patriotul și le-a cucerit.

În fruntea evenimentelor se află și într-un alt moment important al istoriei noastre naționale. Ministru de externe, proclamă, în fața Adunării, independența României, dobândită prin jertfele de sînge ale dărobanților români pe cîmpiile Bulgariei. De asemenea, a apărat, cu demnitate, interesele naționale ale poporului român, nesocotite de marile puteri întrunite la congresul de la Berlin.

La orice răspîntie a istoriei și culturii noastre din veacul trecut îl aflăm, așadar, pe M. Kogălniceanu. Din cei o sută de ani de istorie și cultură modernă, el domină cincizeci. Îi domină printr-o activitate de o tenacitate și pasiune exemplare, o activitate străbătută de un singur sens, acela pe care el însuși l-a dat întregii sale vieți, numindu-l: „amorul pentru patria română și spiritul liberal”.

Perspectiva contemporană este îndreptățită și obligată, pentru înalta lecție de civism și act cultural pe care i-a oferit-o, să se întoarcă spre amintirea lui M. Kogălniceanu cu recunoștință și să-i rostească numele cu pietate.